

Mededelingen Heemkundige Kring
Groot-Haaltert - 3-maandelijks
ledenblad

Redactie:
Diepeweg, 15 9450 Haaltert
18de jaargang 1998 - nr 2

Erevoorzitter:
Veearts Robert Lievens

Voorzitter:
Willy De Loose
☎ 053/83.08.81

Secretaris:
Geert Boelaert
Droeskouter, 12 - 9450 Haaltert
☎ 053/83.30.86

Bestuursleden:
Denderhoutem:
Edgard Huylebroek

Haaltert:
Marc De Moyer
John Scheerlinck

Heldergem:
Roger De Troyer
William Minnaert

Kerksken:
Joris De Kegel

Documentatiecentrum:
Huize Glorieux, Heldergemstraat
167, 9450 Heldergem

Ruilladres:
Diepeweg 15, 9450 Haaltert

Lidmaatschap: 250 Fr.
Steunend Lid: min. 300 Fr.

Rak. nr. 439-5083061-63
Heemkundige Kring Groot Haaltert

Elke auteur is verantwoordelijk voor zijn/haar
teksten.
Teksten mogen overgenomen worden, mits
bronvermelding

Haalters cultuurpatrimonium verrijkt

*"Slaaf noch bedelaar
mag de arbeider zijn
Hij moet een vrij en
welvend man we-
zen"*

Vrijdag 1 mei 1998
werd op het Priester
Daenspleintje het
borstbeeld van
Priester Daens onder
grote belang-
stelling onthuld.

Het beeld werd ge-
kapt in blauwe hard-
steen door beeld-
houwer Bavo Pau-
senberger uit Zo-
mergem. De eigen-
tijdse en fraaie sok-
kel is een ontwerp
van Haaltenaar Mi-
chaël Van Impe.

Aimé Van Gijse-
gem, gemeente-
raadslid in de 50-
tiger jaren ligt waar-
schijnlijk aan de oor-
sprong van deze rea-
lisatie. Hij kon er de
gemeenteraad toe
bewegen in 1958 het
pleintje aan de
Edestraat 'Priester
Daenspleintje' te
noemen.

Veertig jaar na dit

feit lanceerde het
Edecomité het idee
er een beeld te plaat-
sen. Gunstig geadvi-
seerd door de ge-
meentelijke cultuur-
raad en met steun
van VTB-VAB en het
gemeentebestuur
kon het plan uitge-
voerd worden.
De Heemkundige
Kring wil allen die
zich ingespannen
hebben, en niet het

minst William Van
Overwaelle, voor-
zitter van het Ede-
comité en schepen
Jozef Steppe, op-
recht danken en ge-
lukwensen met dit
initiatief. Het is een
passende hulde en
eerherstel aan deze
merkwaardige en
nooit genoeg gepre-
zen figuur in de ont-
voogdingsstrijd van
het Vlaamse volk.

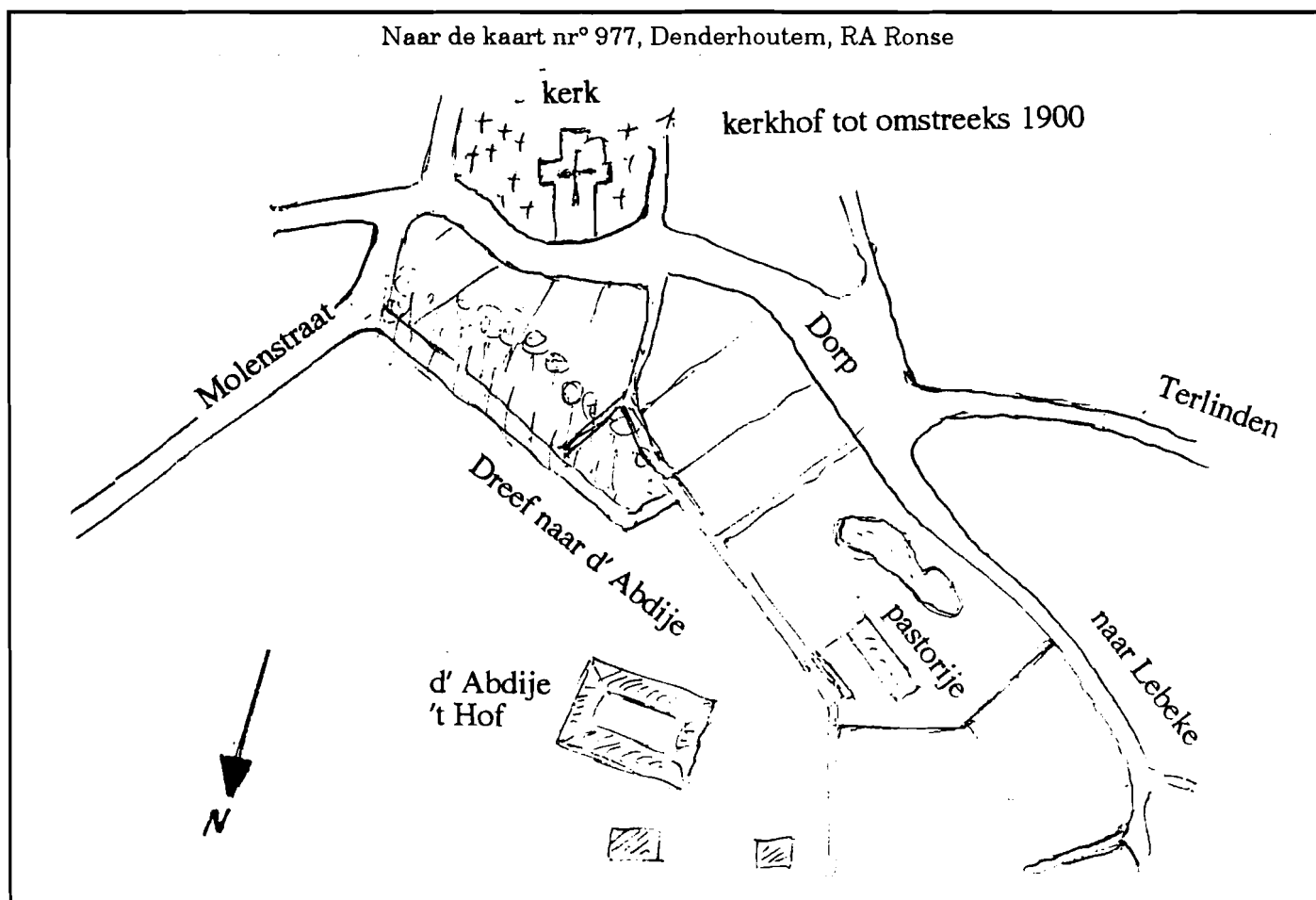


Om de meerkost van de realisatie te financieren werd een
steunfonds opgericht. Giften worden met dank aanvaard via
rekeningnummer 780-5343256-24 van het Edecomité Steun-
fonds Daens.

DE VERDWENEN HOEVE VAN DAERACHTER in Denderhoutem

Lang geleden hoorden wij van onze ouders en grootouders fantastische verhalen vertellen over een immens grote hoeve in de nabijheid van de dorpskerk en dicht bij de pastorie. Als we toen om precisering vroegen omtrent de juiste ligging, bleef men het antwoord schuldig. Over eigenaars of eventuele pachters vernamen wij niets. Wel wist men nog dat knechten en meiden er legio waren. Alhoewel zulke verhalen al eens graag aangedikt werden door fantasierijke verbeeldingen, zullen de bewoners wel talrijk geweest zijn, gezien de omvang van het bedrijf.

Nu we, vele jaren later, toegang hebben gekregen tot de Rijks- en andere archieven, is onze interesse teruggekeerd naar de mysterieuze hoeve van 'Daerachter'. In verschillende depots vonden wij tal van bijzonderheden omtrent die hoeve. In het begin van deze eeuw noteerde E.H. Ernest Soens in zijn werk over de Abdij van Geraardsbergen reeds gegevens i.v.m. de hoeve.(1) Deze informatie aangevuld met aanvullingen laat ons toe de boerderij opnieuw te 'reconstrueren' met al haar omliggende akkers en weiden. Een kaartje geeft ons een idee van de uitgestrektheid en ligging van het geheel.(2)



Het ganse complex van gebouwen, stallen, remises, bakhuis enz. ligt in het noordoosten van de pastorie en is 3850 roeden groot.(3) Deze oppervlakte komt ongeveer overeen met het ganse gebied gelegen tussen de huidige Pastorieweg, de Molenstraat vanaf de ingang van de Pastorieweg tot en met het kerkhof; de lange veldweg langs het kerkhof tot de voetweg die links naar de Nieuwstraat loopt.(4) Dit was derhalve een bijzonder mooie eigendom die zowat vier eeuwen aan de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen toebehoorde.

De hoeve kende eeuwen lang een boeiende, maar soms treurige geschiedenis. Wij proberen een summier overzicht te geven.

Meerdere historici bogen zich over de lotgevallen van de boerderij. Zo zijn er o.a. De Portemont, Fris, E. Soens en heel recent G. Van Bockstaele. Toch verbaast het ons dat de stellers van zoveel histories van gemeenten van Oost-Vlaanderen, De Potter en Broeckaert deze uitzonderlijke hoeve niet vermelden in hun werk.(5) Het ontstaan zelf van de gebouwen zal wel nooit ontsluiterd worden; geen enkele vorser kon de stichtingsdatum bepalen. De nog bewaarde renteboeken van de Geraardsbergse abdij laten ons al haar pachters van Denderhoutem kennen ten jare 1366. Hierin wordt de hoeve niet vermeld, bijgevolg behoorde ze dat jaar nog niet aan de abdij toe, alhoewel ze heel waarschijnlijk al bestond. In 1427 vermelden die renteboeken voor het eerst de hoeve als abdijbezit: "...de *prochiepape van Denderhautem up meersch gheheeten de Naelde, ghelegghen aan 't Cloosterhof van Sente Adriaens, an dander zide ghelegghen achter THOF ten ACHTER...*" Hoe de abdij in 't bezit kwam van dit waardevol goed blijft een open vraag. Vermoedelijk betrof het een schenking omstreeks 1400. E. Soens

schrijft dat de hoeve in 1410 sedert lang eigendom was van de abdij(6) en spoorde alle uitbaters in de loop der eeuwen op.

De oudst gekende, Moens, vertoefde er in 1402. Zijn pacht bedroeg toen: "...19 pond groote, 30 mud koorn, 1000 bundels strooi, 1 zak erwten en 13 ellen ammelaken..."(7) Hij huurde 33,50 bunder land van de abdij. Dit was natuurlijk heel wat meer dan de hoevegoederen. Jan Ferant had de hofstede ook gepacht. In 1450 ontmoeten we Jan Gheerds op 'Daerachter'. Voorzeker is het hof een tijd vacant geweest wegens de woelige tijden, midden 15^{de} eeuw. Hierna waren de pachters Jan Van der Hoeven en Jan Van Schelvergem. Tijdens de 16^{de} eeuw komen enkele generaties Van der Smessen aan de beurt; waarschijnlijk waren zij hierheen gelokt door 'heerroom' Jacob Van der Smessen.(8) Eerst Ghijselbrecht, dan Pieter Van der Smessen. Deze verbleven er tot op het einde van de 16^{de} eeuw. Dan werd Steven Liekens er pachter. In 1633 is David De Gheetere de uitbater. Heeft deze boer moeilijkheden om de hoeve te verlaten? Wat er ook van zij: hij laat de wethouders van Denderhoutem al in 1648 het pachtersrecht op de hoeve schatten.(9) Pas in 1651 stapt de familie De Gheetere op en komt Niclaes Rollier op de hofstede. Deze familie zal het bedrijf vele jaren runnen. Na het overlijden van Niclaes nam de weduwe Elisabeth en haar zoon Andries de teugels in handen. Vervolgens werd Joseph Rollier de uitbater in 1713. Blijkens een stuk uit 1736-1737 moest deze pachter betalingsmoeilijkheden gekend hebben want de abt van de Abdij liet Josephs inboedel verkopen "*tot verhaal van zijn schulden*".(10) Even later, in 1737, namen vier boeren samen het roer over op de hofstede. Het waren: erfmeier Jan de Saedeleer, Niclaes Backaert, Adriaen Van Gijseghem en Lieven De Backer. In 1768 huurde Jaspar Wijnant "*het huys van het vervallen hof met 9*

bunder gheweet voor 238 gl." De andere 25,50 bunder werden uitgebaat door Jan de Saedeleer, Pieter Van Gijseghem, en Jacobus en Livinus Boxstael. Wijnant verhuurde een deel van het grote woonhuis aan derden, zo o.m. aan onderpastoor Johan De Poortere. Met deze had Jaspar het niet onder de markt: hij kreeg de priester gewoon niet meer uit zijn woonst, of beter uit zijn gehuurd huis. De zaak kreeg een langdurige gerechtelijke nasleep.(11) In 1780 bewoonde Joannes Van Vaerenbergh de hoeve. Hij pachtte het huis met twee bunder land en twee bunder meers (d.i. ca 16 dagwand of 4,5 ha).

Bij de eeuwwisseling hebben wij met de Franse overheersing af te rekenen. Alle klooster- en kerkgoed werd aangeslagen. De religieuze gemeenschappen - vooral de zgz. Onnutte beschouwende gemeenschappen - werden ontbonden. De bewoners werden verdreven. Voor tal van godgewijden brak een vreselijke tijd aan. Het zeer omvangrijke onroerend bezit, beschouwd als behorende aan de République Française werd verkocht, hetzij publiek, hetzij uit de hand. Tevergeefs zochten wij in de archieven naar verkopeningen uit het hoevegoed. We ontdekten een tiental publieke verkopeningen van 'zwart goed', maar niets uit het voormalig 'Daerachter' domein. Toch ontdekten wij dat belangrijke delen van het goed, enige tijd later in het bezit kwam van de notarisfamilie De Winter.(12) Vooral

waardevolle percelen aan de Molenstraat kwamen in hun bezit. Het is ons evenwel nog niet bekend hoe of wanneer zij eigenaar werden van die goederen. Dit vergt een nieuw en nauwkeurig onderzoek.

Edgard Huylebroek

1- SOENS E., 'De Abdij van Sint-Adriaans te Geeraardsbergen, haar pachthoven en molens' 1914

2- RA Ronse, Abdijgoederen Denderhoutem, a° 1790, kaart n° 977 (dank aan H.Van Isterdael)

3- RA Beveren, Landboek Denderhoutem 1699; 3850 R = ca 12,50 ha

4- Met dank aan Geert Van den Stockt voor zijn belangrijke inlichtingen

5- DE POTTER en BROEKAERT, Geschiedenis Denderhoutem, p. 3

6- SOENS E., a.w. p. 190

7- id. p. 191

8- HUYLEBROEK E., 'De St.-Amandusparochie', p. 58

9- RA Beveren, Land van Rotselaer, Denderhoutem nr 1104

10- id. nr 1334

11- zie Mededelingen Heemkundige Kring Haaltert, 1985, nr 1, p.5 à 10

12- id., 1984, nrs 2 en 3

BIJ EEN AANSLAG 000

Plots doken ze uit het niets op: de genadeloze grijp- en stootmachines. Met dezelfde gevoelloosheid waarmee ze de voorbije maanden enkele illegale weekendhuisjes met de grond gelijk maakten velden ze nu de Haaltertse stenen reus die al een paar eeuwen wind en ontij had getrotseerd. Met of zonder medeweten van de bevoegde instanties verdween een stukje verleden. Snel, heel snel zelfs want geen historicus of nostalgiker mocht de kans krijgen enig protest te uiten.

Spijtig toch. Want had de stenen mastodont niet onmiddellijk die grote archeologische of historische waarde zodat hij ook nog niet tot het geklasseerd erfgoed behoorde, voor Haaltert was het een monument, iets waaraan je nauwelijks durfde te raken. De topmolen dat was een baken, een referentiepunt, een uitzichtpunt ook. De buurt, de gemeente, de achteloze wandelaar en fietser waren er mee vergroeid. Geen wonder dat sommige laattijdige gealarmeerde buurtbewoners er droefgeestig en melancholisch bijstonden toen de molenromp tot een hoop puin werd omgevormd. Bij de ouden heerste een gevoel dat balanceerde tussen verbazing en verbolgenheid. De buurtbewoners reageerden onthutst, voelden zich ontheemd. En de jeugd? Hoe maak je hen nog de oorsprong wijs van de Topmolenstraat? En de dieren? Waar zoeken schaaap of melkoe nog beschutting en verweer tegen de striemende westenwind?

Maar die romantische bedenkingen zullen allicht nauwelijks de realistisch-materialistische verkavelaars raken. Over afzienbare tijd rijzen wel andere stenen gewrochtjes omhoog.

Het zal toch even wennen worden...

Ulrich Herremans



Opname aan de topmolen in 1925 - Onderwijzer Wies Langelet met het 7^{de} studiejaar.

NvdR: De topmolen werd gebouwd op het hoogste punt (de top) van Haaltert omstreeks 1760. In een schepenakt van Hofstade uit 1760 staat "35 roeden lants en meulengergh (verpacht aen Livinus Meganck) waerop Martinus Matthijs van Hofstade binnen de prochie van Aeltert ten sgraeve kerse-laer... waarop met octroy van Sijne Majesteit, geeri-geert (toegelaten) eenen steenen coorenwintmolen en meulenhuis".

In 1922 was de molen eigendom van de familie Dr. Crommelinck. Twee tantes (juffr. de Graeve) en een oom runden de molen tot ze hem verhuurden aan Cyriel De Coene.

Tot 1935 functioneerde de molen nog met zeilen, waarna hij mechanisch fungeerde tot omstreeks 1945. Cyriel De Coene kocht de woning van familie Cossijns-Van Londersele op de Hoogstraat (de huidige nrs 3 en 5), installeerde er een mechanische maaldery die actief bleef tot 1962.

HAALERTSE BISSCHOP in Zuid-Afrika

Clemens Van Hoeck werd geboren te Gent op 28 juni 1903. Hij was de broer van Maurice, die op de Bruul (De Kloet) woonde. Maurice kende iedereen, een vriendelijke persoonlijkheid en altijd klaar voor een schalkse opmerking veelal gepaard gaande met een knipoojie. Hij overleed te Haaltert op 21 april 1973.

Het gezin Van Hoeck kwam uit het Gentse naar Haaltert en vestigde zich op het dorp (huidige woning van Dr. Goossens). Er waren 11 kinderen.

Maurice belandde in de administratie.

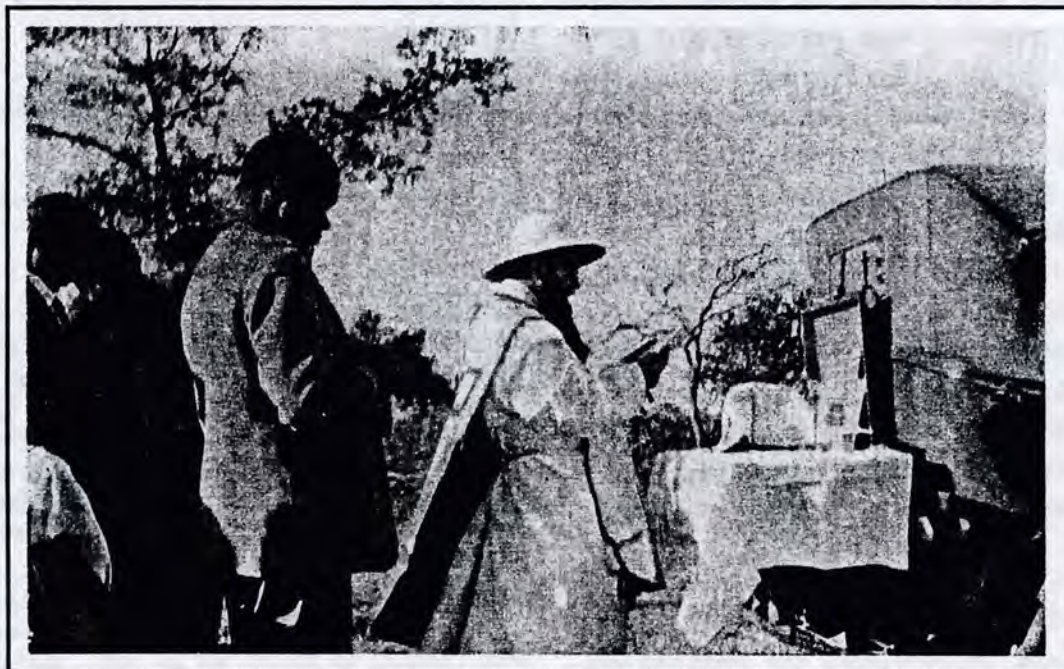
Clemens studeerde voor priester en celebreerde zijn eremis te Haaltert op 15 november 1927 (een andere broer ,Eduard, werd eveneens priester en een zus werd religieuze).

Na een aantal jaren activiteit in de abdij van Affligem werd hij naar Transvaal (Zuid-Afrika) gestuurd. Zijn inzet en verdiensten waren legio en in 1954 werd hij gepromoveerd tot bisschop.

Hij kwam met verlof naar Haaltert in dat zelfde jaar en op 1 mei vierde men zijn zalving als bisschop met een plechtige eredienst in onze parochiekerk.

Onze dorpsgenoot overleed op 20 april 1976 in Pietersburg (Z-A)

Regelmatig stuurde hij brieven en/of foto's naar bevriende families met vraag om steun voor zijn missiewerk.



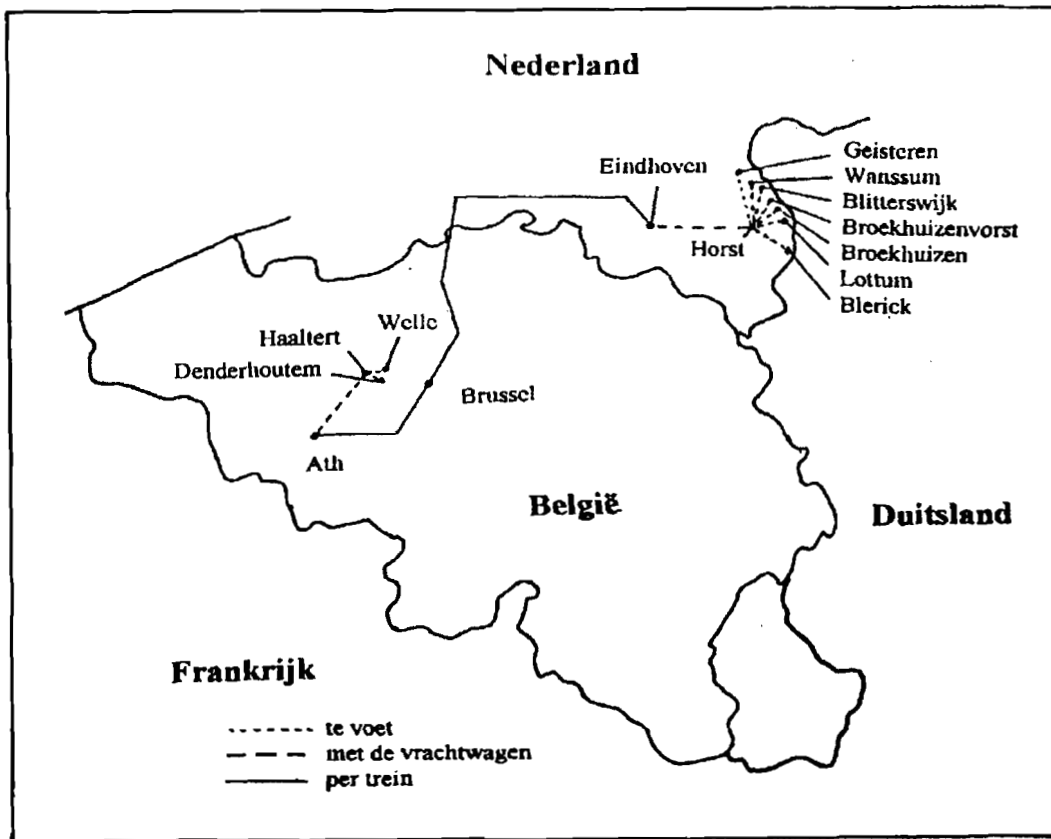
Op de achterzijde schreef Mgr Van Hoeck: *"Elk jaar 20.000km met mijne rondreizende kapel door woest Afrika! Mag ik U eene kleine aalmoes vragen om de onkosten te dekken! Dankbaar genegen."*

(foto: gift Angèle Deleenheer)

Willy De Loose

NEDERLANDSE VLUCHTELINGEN IN ONZE REGIO

Op het einde van W.O. II , in het voorjaar 1945, werd in onze streken een groot aantal Nederlandse vluchtelingen gehuisvest.
Even situeren vanwaar ze kwamen.



De dorpjes Lottum, Blerick, Broekhuizen - Vorst, Grubbenvorst, Blitterswijk, Wanssum en Geisteren, liggen in de provincie (Nederlands) Limburg aan de Maas, ten noorden van Venlo.

Hun verhaal :

De onverwachte aanvallen van de Duitsers in december en januari waren voor de Britten in Noord-Limburg aanleiding tot evacuatiebevelen. Een grote concentratie van vluchtelingen in het frontge-

bied was niet verantwoord. Na een verblijf van ruim zeven weken evacueerde de Grubbenvorster en Lottumse bevolking naar België. Met vrachtwagens ging het naar Eindhoven, waar zij ondergebracht werden in de gebouwen van de Philips fabrieken, die als doorgangskamp fungeerden. Daar werd iedereen met DDT ontsmet.

Na drie dagen ging de reis per trein verder.

Kapelaan Trienekens schreef:

"Het werd een lange reis. Kinderen slie-

pen en werden weer wakker. De trein reed langzaam door het Belgische land. Na uren stopte hij in een stad. Op het grote emplacement stonden hier en daar wat Belgische spoorwegbeambten. Spoedig waren ze omringd door onze Nederlanders.

“Waar zijn we hier?” “Hebben jullie veel meegemaakt in de oorlog? Wij komen uit de gevechtszone. Je hebt nooit zoiets gehoord als de bombardementen op Blerick en Venlo.”

En de Belgen vertelden van de bombardementen in hun streek.

“Hebben jullie nou goed te eten?” vroeg een ander.

Eindelijk kwamen we na een dag verder reizen 's avonds laat in het Frans sprekend stadje Ath in Henegouwen aan de spoorlijn Brussel - Doornik voor het volgende doorgangskamp. En plotseling werd de sfeer er heel anders. Wat een vriendelijke scouts! Wat een hartelijk begrip voor de Hollandse vluchtelingen! Die nacht bracht een diepe slaap ons een verkwikkende rust. Achter ons lag Nederland en de dorpen aan de Maas, verlaten frontgebied. Achter ons waren de angstwekkende bombardementen op Venlo, de zenuwslopende razzia's van de Grüne Polizei. In het verleden lagen de vreeslijke processies van opgejaagde mensen, die naar Duitsland werden gebracht.

Door de stad Ath trokken geen legerwagens; geen schijnwerper blonk onrustig aan de hemel. Het was hier rustig stil.”

De volgende dag brachten Engelse legerwagens de mensen uit Grubbenvorst en Lottum naar Haaltert en omliggende dorpen, o.m. naar Welle, Denderhoutem, Okegem en Iddergem.

Kapelaan Trienekens beschreef de streek als volgt:

“Het heuvelig landschap deed ons denken aan Zuid - Limburg. De mensen

eveneens, want ze bezaten een spontane hartelijkheid. Veel hadden we te danken aan de Belgische comité's, die zich uitsloofden voor de “Ollandse vluchtelingen”.

Na verloop van twee, drie weken werden Nederlandse comités opgericht. Die waren dag in, dag uit voor de mensen in de weer in Brussel bij het Nederlands militair gezag.

Langzamerhand kwam er verbetering in de huisvesting, die vooral voor de grote gezinnen moeilijk was.

Evacuatielied

melodie: *Op de wielige baren - E. Christiani*
tekst: *Toos in 't Zandt*

Door tommies wortten weej bevrijd
't waas in november
geëvacueerd door de O.D.
al in december.

In Horst of op de Meldertse
daat waas nog in de buurt
toen op transport noar België
as daat maar ni lang deurt..

Maar ienmaal doa gearriveerd
veel daat toch reuze meij
die minsen waren good vur ôs
goaven ôs hiel vul greij
dèn band dèn is gebleve
dôr alle joaren hin
**Haaltert en Denderhoutem
maakten ut noa ozze zin.**

Refrein:

ôs Lottum verloate
ni thoes mer te zien
motten evacueren
waat deej daat toch pien
van Kerstmis tot Poase
noa de vremde gesteurd
't is ni te geluève
joa daat zowaat gebeurt.

Uit een niet nader omschreven Nederlandse krant d.d. 27 april 1945

Geëvacueerden in vacantiestemming

Vlaamsch gulheid en gemoedelijkheid heeft de Limburgers ingepalmd

"We gevoelen daar in Oost-Vlaanderen alsof we op vakantie zijn. Werken mogen de mannen niet vrouwen hoeven zelfs niet te koken want er is een gaarkeuken voor ons. Met de levensmiddelen op "zegels" komen we ruim toe. We krijgen een toelage van frs.30 per persoon per dag. We kunnen er praktisch alles koopen in de winkels. En dat doen we dan ook, vooral degenen, die hier hun boeltje kwijt zijn. Als we terug komen, hebben we tenminste weer wat om te beginnen."

Dat vertelde ons een Blerickenaar die even was komen overwippen om te kijken wat er van zijn bezittingen was overgebleven maar die zoo gauw mogelijk naar het Vlaamse land terug wilde, omdat daar alles zoo welvarend is en iedereen zoo gul en hartelijk.

Zoo zijn thans nog eenige honderden inwoners van Blerick, Grubbenvorst, Lottum en Broekhuizen op vakantie in een achttal Oost-Vlaamse dorpjes met Haaltert en Eredebodegem als centra. Ze gaan er met de gemoedelijke bevolking visschen, kaarten, duivenmelken, wielrennen, kijken naar de voetbalwedstrijden tegen de Tommies of een potteke lambiek drinken in een staminéke. De Vlamingen zeggen "Ollandsche vluchtelingen" tegen hen en verwennen hen van alle kanten: allerlei huisraad hebben de gasten tesamen gebracht opdat de Limburgers hun kamers gezellig konden inrichten; de mooiste zaal van het dorp werd hun afgestaan en feestelijk versierd, hier worden af en toe tooneelvoeringen en bals georganiseerd, ze heb-

ben frs. 15.000 bijeengebracht voor hen; in de winkels krijgen de geëvacueerden reductie en als ze spreken van naar huis gaan, dan zeggen ze: da-mo-de nie doen zulle !"

"Ik blijf voorlopig nog een poosje daar," zoo vertelt de Blerickenaar verder. "En zoo zoo denken er velen over. Als we daar weg moeten, is het nog tijd genoeg. We zijn al volop aan bet sparen om aan de gemeenten een blijvende herinnering te kunnen aanbieden als we gaan. Daarvoor geven we allemaal iederen dag één franc. Ik denk dat er dan tranen met tuiten gehuild zullen worden, zoowel door de Vlamingen als door de Limburgers."

"Als ik je zoo hoor praten, krijg ik spijt ook niet geëvacueerd te zijn."

"Werkelijk, ik heb menschen gesproken, die uit Vlaanderen terug gekomen zijn en daarvan spijt hebben als haren op hun hoofd."

In bet Noorden van hun eigen land hunkeren duizenden Limburgers naar hun geboorteplaats. In het zuiden, in een ander land, zitten menschen van onzen Limburgschen bodem, die er tegen op zien, naar huis te moeten. Zou dat alleen het "zonnige" van het Zuiden doen?

De terugkeer van de inwoners naar hun dorpen

Na de bevrijding van Venlo op 1 maart 1945, begon op 12 maart na een evacuatie van ruim drie maanden, de zeer geleidelijke terugtocht van de inwoners van Grubbenvorst en Lottum naar hun dorpen. Uiteraard probeerde iedereen terug te gaan en vervoer te regelen, waarvoor dikwijls 300 tot 400 frank gevraagd werd.

In de eerste weken keerden vooral degenen terug, die buiten hun dorp bij familie of vrienden die niet geëvacueerd waren, konden verblijven.

De gedenkplaat

Zoals in bovenstaand artikel te lezen stond, verzamelden de vluchtelingen 1 fr. per persoon en per dag om een gedenkplaat te laten vervaardigen, en te schenken aan de Haaltertse gemeente.

In de archieven van de Koninklijke Harmonie Lottum lazen we:

7, 8 en 9 september 1946

Hoogtepunt van ons bezoek was de onthulling van een gedenksteen op het gemeentehuis te Haaltert.

De harmonie verleende zijn muzikale bijdrage aan de plechtigheid.



Gedenksteen

Aangeboden door de vluchtelingen uit Lottum, Blerick, Broekhuizen - Vorst, Blitterswijk, Wanssum en Geisteren - Nederlands Limburg - voor de genoten gastvrijheid tijdens de maanden februari, maart en april 1945.

De bevolking van Lottum moest op gezag van Engelse militairen evacueren, eerst te voet, onder barre omstandigheden naar Horst waar we op 4 februari arriveerden en bij particulieren werden ondergebracht.

Van Horst met vrachtwagens naar de Philipsgebouwen en Eindhoven en vandaar, in een koude trein, naar Ath in België.

Vanuit Ath (aan de Franse grens) met vrachtwagens terug naar Oost-Vlaanderen waar we werden verdeeld over de dorpen Haaltert, Denderhoutem, Welle e.a.

Evenals toen, werden we nu ook buitengewoon hartelijk ontvangen, het was voor ieder een ontroerend moment toen onze harmonie met een plechtig Wilhelmus deze feestelijke onthulling besloot.

Reis naar België

Bezoek aan Haaltert - Denderhoutem en Welle

7, 8 en 9 september 1946 ging de harmonie dank brengen aan de bewoners voor de hulp en onderdak geboden aan de Noord-Limburgse en in het bijzonder aan de Lottumse evacués in 1945.

De reis werd de plezierigste ooit door de harmonie ondernomen. Gefeest werd er tot diep in de nacht en vele denken nog met weemoed aan de staminekes en Vlaamse mademoisellekes terug.

Een comité bestaande uit Frans Keiren, Bert V.D. Brandt, Maan Clevis en Sjaak Teeuwen organiseerde de reis.

De Harmonie gaf concerten en bracht serenades zoals hier de foto toont aan de burgemeester van Haaltert.



V.l.n.r.: Kueb Bartels bestuur harmonie, Bert Van Den Brandt comité, Frens Van Soest bestuur harmonie, Maan Clevis comité, Mathieu Schraven voorzitter harmonie, Sjaak Teeuwen comité, Dris Lenssen ondervoorzitter, Piet Clemens vaandeldrager. Foto: Sef Keiren.



Bert Van Den Brandt overhandigt namens het comité een geschenk aan onderpastoor Claus, terwijl Maan Clevis een tekst voorleest.

Een kleine anekdote

Gerard Verheijen, Wiel Keltjens en Crool Pelzer werden in september 1946 opgeroepen voor de militaire dienst.

Ze vroegen uitstel, want ze wilden met de bus mee naar België.

Wiel Keltjens was onmisbaar als klarinetist bij de harmonie. Dat kon de legeroverste wel begrijpen.

"En jij moet zeker het vaandel dragen?" vroeg hij daarop aan Verheijen. Natuurlijk knikte deze bevestigend!

De drie mochten mee naar Haaltert.

De herkomst van de gedenkplaat

Mevrouw Toos in 't Zandt - Lenssen ontdekte dat de gedenkplaat vervaardigd werd in in het atelier Russel Tiglia uit Tegelen.

De terracotta gedenkplaat was bij aankomst in België gebroken. Ze werd vakkundig bij elkaar gepast bij het inmetseen aan de gevel van het gemeentehuis.

Helaas is het voormalige gemeentehuis van bouwmeester Goethals uit Aalst, verkocht op 20 januari 1976 en gesloopt. Er kwam een handelszaak.

Mede met de mooie gevel, verdween de gedenkplaat.

Dit was in Nederland in het verkeerde

keelgat geschoten, toen men vernam dat de gedenkplaat, vervaardigd door een gerenommeerd plaatselijk kunstenaar onder de sloophamer was gevallen.

Een weinig vleiende tekst in "De Limburger" van zaterdag 22 november 1997

"Belgen zoeken in Grubbenvorst naar oude gedenkplaat"

"De plaquette was tachtig bij tachtig (?) centimeter. Ik kan me niet voorstellen dat die er niet meer is .

De naam van de maker weet ik niet, maar in die tijd werkten bekende Limburgse kunstenaars in Tegelen, onder wie Joep Nicolas, Charles Eyk en Piet Killaars."



Het (nu verdwenen) gemeentehuis

"Ik heb wel in de gaten dat ze (de Belgen) ermee verlegen zijn dat ze niet voorzichter met de plaquette zijn geweest. En ik wil ze ook zeker aan het verstand brengen dat er mogelijk grote namen aan hebben meegewerkt. Ze (wij dus) moeten niet denken dat het zomaar wat is."

Om tegemoet te komen aan de wens van vele Nederlanders, vervaardigde ik een nieuwe gedenkplaat aan de hand van nog bestaande documenten die ik uit Neder-

land mocht ontvangen.

Het is een vage weergave van de originele plaat, waar vluchtende mensen, onderlingen, mannen, vrouwen en kinderen, met kar en paard, hun schrale bezittingen naar een veiliger oord trachten te brengen, en die tenslotte hier in Haaltert een gastvrij en veilig onderkomen gevonden hebben.

Hubert Verheijen.

Bibliografie:

LEENEN W.H. en VAN DER VIJVER TH.J.F.A., "Grubbenvorst en Lottum in oorlogs- en bezettingstijd", Stichting Historische Kring Grubbenvorst -

Lottum 1994.

DE LOOSE W., "Bijdrage tot de geschiedenis van het politieke en sociale leven van Haaltert 1830 - 1976", Heemkundige Kring van Haaltert, 1995.

HELDEN G. V., "Luchtoorlog Arcen - Lomm - Velden", Cahiers van de Historische Werkgroep Arcen - Lomm - Velden nr. 17, 1990.

Met speciale dank aan :

Mevrouw TOOS IN 't ZANDT - Lenssen voor het opzoekingswerk in Nederland,
Ad VOESTEN, dirigent van de zangvereniging "le Rossignol",
Gerard VERHEIJEN, Pierre DERCKX en Theo RUTTEN.



meer hierover in volgend nummer

ASPECTEN VAN DE KINDERTIJD IN DENDERHOUTEM.

1910-1949 (DEEL VI)

3- De Feestcultuur

3.0. Inleiding

In dit deel wordt nagegaan hoe de feestdagen van een jaar gevierd werden. Het kind nam daarin overal actief deel. Zo kon het naar de kermis, ging zingen met Driekoningen, enz... net als de volwassenen. Met de Graaf van Halfvasten en Sinterklaas bestonden er zelfs twee typische kinderfeesten (per gezin was er maar één kinderfeest waar de ouders aan mee deden. Men koos voor de 'Greef' of voor Sinterklaas). Enkel de wijkkermissen waren hun terrein niet. Die kermissen waren eerder uitgaansavonden voor personen vanaf 17 of 18 jaar.

De dagen waarop er gefeest werd, waren echte topmomenten in de kindertijd van onze informanten. Hun herinneringen werden gebruikt voor de beschrijving van de verschillende feestvieringen. Telkens proberen wij ook het ontstaan van bepaalde feesten weer te geven. Eerst werden de kermissen (dorps- en wijkkermis) beschreven. Vervolgens komen de andere feesten aan bod.

3.1. De kermis in het dorp

Wat de kermis in Denderhoutem betreft, moet men een onderscheid maken tussen de dorpskermissen en de wijkkermissen. Het verschil tussen beide situeert zich op het vlak van het publiek, de locatie en de frequentie.

Het publiek van de dorpskermis bestond uit alle dorpelingen, jong en oud, terwijl de wijkkermissen veelal jongere mensen aantrok. De dorpskermis ge-

beurde in het centrum van het dorp, rondom de kerk. De wijkkermissen daarentegen vonden plaats in de gehuchten van het dorp.

Tenslotte was er het verschil in frequentie. Er waren twee dorpskermissen per jaar terwijl er per wijk maar één kermis georganiseerd werd.

De dorpskermissen

Deze kermissen waren een veel grootser gebeuren dan de wijkkermissen. Zoals reeds vermeld, waren er twee soorten dorpskermissen. De 'grote kermis' is ontstaan als herdenking van de kerkwijding op 17 september 1901 en wordt gevierd op de eerste zondag van september. De 'kleine' kermis viert men op de tweede zondag na Pasen. Wat die laatste kermis betreft, konden wij onmogelijk juist achterhalen welke viering hieraan precies vooraf ging. We houden twee mogelijkheden over: ofwel had het te maken met de herdenking van het plaatsen van het altaar van O.-L.-Vrouw, nl. op 28 juli 1697, ofwel met de herdenking van een nieuw hoogaltaar in het koor, nl. in mei 1881. Daar de twee maanden (nl. mei en juli) niet onmiddellijk naar Pasen verwijzen, blijft de oorsprong van de kleine kermis niet te achterhalen.

Wat de kerk van Denderhoutem betreft, vonden wij in het 'Liber Memorialis' van de parochie de volgende historie: ze werd in de loop van de zevende eeuw gesticht door de Heilige Amandus, aan wie de kerk ook toegewijd is. Het eerste kerkje was van hout en werd in de

elfde eeuw vervangen door een gotisch gebouw in witte hardsteen, uit de grond van Denderhoutem zelf gedolven.

De dorpskermis was enorm populair bij de kinderen van het dorp. Het was een grote gebeurtenis. De moeders maakten gedurende de hele dag het huis schoon en de kinderen wachtten vanaf de woensdag voor de kermis met spanning de komst van de attracties af, die twee dagen bleven staan: op zondag en op maandag. Of men één of twee keer ging, hing af van hoever men van het centrum woonde, hoeveel geld men thuis kreeg en of men mocht van de ouders.

Na de attracties bekijken wij ook de betaalmiddelen die de kinderen hadden voor het gebruik ervan.

Soms kwam er een familie van buiten (van buiten het dorp) op bezoek, want kermis was ook culinair iets speciaals. Meestal werd er met kermis immers een varken geslacht en hield men varkenskermis.

1- De attracties

a- De autoscooter: de informanten zegden dat deze kermisactiviteit eerder was voor oudere jeugd, veelal jongens vanaf achttien.

b- De 'bage' (schommel): de schommel was een vaste attractie.

c- De 'kakkewal': de kakkewal bestond uit een loopband, die met schokjes vooruit ging. Daarmee gingen de kinderen naar boven. Eens boven, lieten ze zich naar beneden glijden of rollen. Het glijden gebeurde over een glijbaan, het rollen over een reeks achter elkaar geplaatste dikke rollen.

d- De paardemolen: deze molen bestond uit een aantal figuren, veelal paarden, die op een frame rond een as bewogen.

e- Potten werpen: dit vermaak kun-

nen wij zeker de voorloper van het schietkraam noemen. De attractie bestond erin, een stapel blikken omver te gooien. Daarvoor gebruikte men ballen die gemaakt werden van vodden. Men moest dan proberen met een beperkt aantal ballen alle blikken van de stapel omver te gooien.

f- De rups: van alle attracties voor kinderen bestemd, was deze zeker de snelste. Daarom waren het nooit echt jonge kinderen die er gebruik van maakten. Vaak gingen er zelfs volwassenen bijzitten om een oogje in 't zeil te houden wanneer er de laatste ronden een doek over de wagentjes gespreid werd.

g- De tuimelmolen: deze molen was eigenlijk een soort reuzenrad in mineur. Vier bakjes bewogen rond een as.

h- Het snoepkraam: twee informanten vernoemen 'Lowieke'. Hij stond op de kermis met een draaimolentje. De kinderen betaalden en mochten aan de wijzer draaien. In het vak waarop deze bleef staan, lag wat snoep en die kregen de spelers dan. Diezelfde man stond ook op de wijkkermissen. Zijn naam was Louis Van Herreweghen maar in het dorp stond hij bekend als 'Lowieke de centeman', omdat hij in de kerk de geldomhaling deed.

i- Het 'smoutebollenkraam': op de dorpskermis kon men naast wat snoep, ook wel smoutebollen of olieballen kopen.

2- De betaalmiddelen

a- Levensmiddelen: tijdens W.O.I kon men al eens in een tuimelmolen zitten in ruil voor een aardappel of een boterham.

b- Bonnetjes: één informant vertelde: "en door het feit dat mijn vader gemeentevanger was kregen wij veel bonnetjes en zo zaten wij veel op de molens

terwijl we toch maar weinig geld uitgaven.”

c- Geld: kinderen die uit verder afgelegen wijken naar de dorpskermis kwamen, kregen al het geld mee dat ze mochten opmaken. Kinderen die heel dicht bij het gebeuren woonden, kregen soms het minieme bedrag in twee of drie keer mee.

d- Een inspanning: als het geld op was, hadden de jongens nog de mogelijkheid om gratis op de zwiermolen te zitten, in ruil voor een tegenprestatie. Ze konden boven in het dak van de molen op de balken lopen en zo de molen voortduwen. Na enkele duwronden, mochten zij ook plaats nemen in een bakje en een gratis rondje ‘meezwieren’.

3- Het eten

Niet alleen de attracties in het dorp, maar ook de maaltijden kregen aandacht. Typisch voor de kermis was het slachten van een varken in de meeste landbouwersgezinnen. Vermits er geen diepvriezers waren en er geen mogelijkheid bestond om o.m. de ‘carrés’ te bewaren, werd er aan de familie uitgedeeld. Iedereen kreeg zijn ‘zende’: een stukje kop (hoofdkaas) uit de kom gesneden, een stukje worst en één of twee witte en zwarte trippen (pensen).

De varkenskermis zelf bestond dan uit soep, een voorgerecht (meestal worteltjes met soepvlees), een hoofdgerecht en een dessert (meestal vla).

Het hoofdgerecht bestond uit varkensribbetjes, koteletten, goed gebakken met aardappelen en bij voorkeur met schorseneren. Als dessert kwam er, na het middagmaal, ‘vlaai’ (vla) op tafel. ‘s Avonds waren er witte en zwarte pensen en gehaktballen met kriegensaus.

Alles wat niet vers gegeten werd, ging de vleeskuip in. Daarin werd het

gepekeld vlees bewaard. Zelfs de poten, het spek en de voor- en achterhammen.

Naarmate men een stuk spek nodig had werd het er uitgehaald. Hammen werden er uit gehaald op het ogenblik dat ze voldoende gezouten waren om te drogen. Zowel voor- als achterhammen werden gedroogd omdat men zo weinig mogelijk wilde versnijden.

De wijkkermissen

Eigenlijk waren de wijkkermissen niet kindgericht. Ze vormden eerder een deel van het uitgaansleven van jongeren vanaf achttien. Toch vermelden wij hier deze gebeurtenissen omdat er een aantal attracties te vinden waren die door de kinderen graag bekeken werden.

De jonge lui konden bv. Geld inzetten op een tol. De nummers daarvan liepen van één tot acht. Als men op het nummer waarop de tol stilviel, geld had ingezet, kreeg men een afgesproken aantal keer de inzet terug.

Naast het tolleren was er ook nog het ‘anker- en zonnospel’. De stenen van dit spel geleken op dobbelstenen maar i.p.v. stippen stonden er tekens op. Op zo’n steen waren drie vlakken rood en drie vlakken zwart. Op de rode vlakken waren een zon, een hart en een ruit afgebeeld. Op de zwarte vlakken stonden een anker, een klaverblad en een schoppenfiguurtje. In Denderhoutem noemde men die stenen ‘ankerstenen’. De stenen werden geschud in een beker. Een rechthoekig doek toonde dezelfde figuren als die van de ankerstenen, in rode en zwarte vlakken zoals op de stenen. Op die vlakken werd aangeduid wie er welk bedrag op welke figuren had ingezet.

Geld verwedden was eigenlijk verboden. De organisatoren van de geldspelen waren op hun hoede voor de controles van de ‘champetter’. Daardoor waren de wijkkermissen ook de aangewezen gele-

genheden om de 'tousjkers' (personen die graag aan geldspelen deelnamen) de mogelijkheid te bieden hun geld bij dergelijke spelen in te zetten. De wijkkermis was immers 'een feestje onder ons'. Geen massa's volk dus en... als de 'champetter' opdook, zag men hem van ver komen. Men had voldoende tijd om alles op te ruimen en zich uit de voeten te maken. Als er geldspelen op de kermis te vinden waren, moest men ze om diezelfde reden aan de rand van het gebeuren zoeken.

Buiten de geldspelen waren er nog andere vermakelijkheden. Ook zaklopen, om het hardst lopen en de 'puitenkoers' waren in. De kinderen keken toe. Het woord 'puitenkoers' eist wellicht enige toelichting. Dit spel bestond erin, met een kruiwagen waar één of meer kikkers opzaten, zo snel mogelijk een aangeduide afstand af te leggen. En als men de geplogenheden van een kikker kent... Wie eerst aankwam met al de kikkers op het vervoermiddel was de winnaar.

Soms werd ook de 'gerrebolling' vernoemd. Het bolspel was normaal voorbehouden aan de mannen. Op een wijkkermis werd vaak een 'gerrebolling' voor vrouwen georganiseerd. Daarbij gooide men een platronde houten schijf (bol) naar een smalle spleet die men 'gerre' noemde. De gerre werd soms gevormd door twee in de grond geplante stokken.

3.2. De andere feesten

1- Kerstmis

De wijze waarop Kerstmis gevierd werd.

Kerstmis was in de eerste plaats een religieus feest. Echt veel beter gegeten en gedronken werd er slechts bij enkele informanten. Sommigen hadden het over wafelbak, over het drinken van een glas en paar vermeldden een etentje bij

vrienden.

Op kerstavond werd er overal gebeden en 's avonds werden er in menig gezin liedjes gezongen. Een nachtmis was er niet altijd. Soms werd de eerste mis één uur vervroegd tot 5 uur. Deze mis deed dienst als nachtmis en werd 'dageraadsmis' genoemd. De nachtmis werd weer ingevoerd in 1935. Eerder in dat jaar had pastoor Clément Peerenboom pastoor Constantinus Pauwels opgevolgd. Dit jaar stond er ook een mooie kerststal in de kerk. Voorheen gingen de kinderen veelal kijken naar de kerststal die in het klooster opgesteld stond.

b- De kerstboom

Een informant vertelde dat de kerstboom opgekomen was na de eerste wereldoorlog. Tijdens de oorlog hakten de Duitsers een boompje en plaatsten het bij het gezin waar ze gelogeed waren. De boom was nog niet versierd. Later kwamen er bollen en kaarsjes die met spelden op de takken geklemd werden.

c- De kerststal

In de meeste gezinnen stond er een kerststal. De stal was veel ruimer verspreid dan de kerstboom. De stal was zeer eenvoudig. Meestal door vader zelf gebouwd met wat plankjes, karton en houtschors of stro voor het dak.

Bij de figuren die het stalletje vulden, waren meestal naast de drie hoofdfiguren ook drie koningen, de os en de ezel. Voor het stalletje werden 's avonds vaak kerstliedjes gezongen.

d- Vuurwerk

Twee informanten spraken al over een vorm van vuurwerk. Beiden vertelden dat het ging om vuurwerk in de vorm van staafjes die men in de hand hield en waar gensters van afsprongen. Als men vuurwerk aanstak, werd het licht gedoofd. Een nadeel was de onaangename geur die het verspreidde.

2- 'Goesj diël' (Gods deel)

Een ander volksgebruik in onze gemeente was het 'goesj diël' roepen. De laatste dag van het jaar trokken de kinderen van deur tot deur om hun Gods deel te vragen. Hier werd enkel geld gegeven door volwassenen aan de kinderen. Kregen ze niets, dan zongen ze: 'Hoog huis, laag huis, 't er zit een gierige pin in huis.'

Een ander typisch versje voor Gods deel luidde:

'Goesj diël, pakt de verren (stier) bij
't ziël (zeel)

en lept (loop) ermee rond 't kastiël.'

Het kasteel slaat duidelijk op de woonplaats van de rijkere klasse van wie de armere kinderen iets hoopten te krijgen. Aanvankelijk liepen de kinderen alleen bij de rijke burgerij, maar later liepen zij ook wel langs bij de boeren. Dit gebruik verdween na WO II.

We willen nog vermelden dat rijke ouders hun kinderen verboden om 'goesj diël' te roepen omdat het aangezien werd als een bedelpraktijk. Het zingen met Driekoningen zou men ook zo kunnen zien maar daar was geen bezwaar tegen. Met 'goesj diël' droeg men immers geen masker.

3- Oudejaarsavond/nieuwjaar

Op oudejaarsavond (ook wel nieuwjaarsavond genoemd in Denderhoutem) werden hier en daar wafels gebakken. Het meest echter vierde men oudejaarsavond door een kaartje te leggen en een glas (soms zelfgestookte) jenever te drinken. Familie werd maar zelden uitgenodigd. Vooral burens kwamen op bezoek of werden bezocht. Het kaarten duurde dikwijls tot na middernacht. Klokslag twaalf werd het spel even onderbroken om mekaar 'een gelukkig nieuwjaar' te

wensen. Oudejaarsavond was één van die gelegenheden waarop de kinderen langer mochten opblijven.

Nieuwjaarsdag verliep helemaal anders. Op die dag trachtten de kinderen voor hun ouders op te staan. Zo konden ze hun nieuwjaarsbrief aan het bed lezen. Ook voor peter en meter, die nog in de voormiddag opgezocht werden, waren er brieven opgesteld.

Op nieuwjaarsdag trachtten de moeders 's middags iets beters op tafel te brengen. In hoofdzaak kwam het neer op het klaarmaken van vers vlees: soms slachtte men een haan of konijn. Als dessert was er pudding of rijstebrij.

a- De nieuwjaarsbrief

Een nieuwjaarsbrief konden de kinderen uiteraard schrijven als ze in de basisschool zaten. In de kleuterklasjes leerden ze de brief uit het hoofd.

De brieven werden klassikaal aangekocht. Er waren drie prijscategorieën.

In de klas werd er veel aandacht besteed aan het mooi schrijven van de brief. Dit duurde soms drie dagen en een fout schrijven was een ramp. Na het schrijven werd er geoefend voor het probleemloos voorlezen.

b- Het geschenk

Geschenken kreeg men als kind weinig van de ouders. Na het voorlezen van de nieuwjaarsbrief gaven peter en meter veelal een peperkoek. Soms wat geld of snoep. Alles werd bepaald door de financiële toestand van de 'gevers'.

4- Driekoningen

Dit feest was en is voor Denderhoutem zeer belangrijk

Men mag veronderstellen dat dit feest terugslaat op zeer oude volksgebruiken en volksvieringen, die reeds meer dan anderhalve eeuw in Dender-

houtem gevierd worden. Niet alleen hier maar ook op tal van andere plaatsen bestond het gebruik van zingen op kerst-avond, oudejaarsavond en driekoningen-avond.

NvdR: *Tot vandaag vonden wij in de archieven nog geen enkele aanduiding van het gebeuren te Denderhoutem. Wel ontdekte Herman Van Isterdael in het RA te Ronse in de bundel 'Land van Rotselaer' nr 585 volgende passus: Driekoningenviering te Haaltert in 1738. Op verzoek van Jaspard Van den Berghe, zn van Lieven, verklaren enkele getuigen van Haaltert-Kerksken het volgende. Op 5 januari 1738 waren ze s' avonds als oude kenniseen en in alle vriendschap ten huize van Jaspard zich 'gesaemdelyck vroijelijck' aan het vermaken. Omstreeks elf uur kwamen Adriaan Buijdens, Lieven Lievens, Jan Baptist Wellekens en Jacobus Van den Berghe hen vervoegen. De vier personen waren gemaskerd met zwarte 'gase slaesen'(?). Ze hadden vreemde kledij aange-trokken en op hun hoofden droegen ze vrouwen-hoeden. Zodra zij in de woning waren begonnen deze personen 'stommelinkx' of dwaas te dansen en te springen."*

Waarschijnlijk is dit gebruik terug te voeren op aloude bedelpraktijken (cfr. De zingende bedelaars in de 'Paradijsvogels' van G. Martens). Dit bedelen kan men beschouwen als een willen deelnemen van de armen aan de overvloed van de rijkere, die meestal in die tijd van het jaar een varken slachten en met het fijnste spek en de beste bloem de hele buurt in geuren van vlees en wafels konden hullen. Het volgend liedje verwijst toch wel heel duidelijk naar deze inhoud:

*"Driekoningen, Driekoningen
geef mij nen nieuwen hoed
den ouden is versleten
mijn moeder mag het niet weten
mijn vader heeft het geld
op de rooster geteld"*

Een ander typisch bedelliedje:

"Nieuwjaarke zoete

ons verken heeft vier voete

vier voeten en ne steirt

es da nog geen wafel weird

es dei wafel nog nie gebakken

geef mij een schotel petatten

*es dei schotel petatten nog nie gerieëd
(gereed, klaar)*

geef mij tein een beste klieëd

*es da beste klieëd nog nie genauidj
(genaaid)*

*geef me tein een haantje da krautj
(kraait)*

*es dat haantjen da krautj nog nie
geboren*

es denne pot vil kolen nog nie gebrand

*geef me tein ne vette vlieëskant!"
(vleeskant)*

Geleidelijk aan kwamen in de buurt groepjes mensen samen om 'Koning te leggen'. Met 'Koning leggen' werd niet alleen bedoeld dat men 's avonds kaartte. Eén van onze informanten verklaarde 'Koning leggen' als volgt.

Binnen een buurtschap kwamen de buren jaarlijks om beurten samen op de vooravond van Driekoningen, nl. op de avond van 5 januari. Men legde dan een bepaalde som van zijn zakgeld samen en daarmee kocht men dan jenever. De beeltenis van de koning op het muntstuk verwijst naar 'Koning leggen'. De jenever werd ofwel koud of 'rauw' gedronken ofwel 'gebrand'. Het branden van jenever was een hele gebeurtenis. Het drankje ging in de pan en men voegde er ad libitum suiker aan toe, en gezien de hevigheid van het vuur, vatte de jenever vuur en verbrandde de alcohol zodat het

goedje zijn sterkte verloor zodat hij zelfs door vrouwen en kinderen gedronken kon worden. Het proeven ervan was meestal een hele plechtigheid en bracht vlug de 'schwung' in het hele gezelschap. Op die avond werd er meestal gekaart."

Vanzelfsprekend is toen het gebruik ontstaan van mensen die gemaskerd een kijkje gingen nemen bij de 'koninglegger' in de buurt om zo te kunnen delen in de pret. Hieruit moet de gewoonte ontstaan zijn de vreemde bezoeker te onthalen als vriend en als bekende. Het spelletje van bekluren en van raden wie er achter het masker schuilging, verhoogde natuurlijk het plezier in de groep. Tot op vandaag is het gebruik bewaard en dikwijls wordt de vrijgevege gastheer gemaskerde bezoeker elders.

Ook nu nog wordt Driekoningen in Denderhoutem intens gevierd: van 's ochtends gaan de kinderen verkleed en gemaskerd van huis tot huis, zingen er hun liedje, vaak zelf gemaakt, en krijgen hiervoor geld in verhouding tot hun prestatie en de portemonnee van de schenker. Nu geeft men uitsluitend geld, vroeger kon dat nogal eens variëren van wat snoepgoed tot een appel, een noot of een wafel. 's Avonds werden de kinderen afgelost door de volwassenen, die uitsluitend op drank getraceerd werden. Voor de rest kwamen er geen andere beloningen aan te pas en er is geen sprake van een wedstrijd. Omdat Denderhoutem hier stilaan bekend om raakte, kwamen er zelfs velen uit de Denderstreek en het Pajottenland naar hier om Driekoningen te vieren. Het hele dorp stelde zijn deuren open. In de jaren 50' - 60' waren er zelfs een drietal zalen waar tot in de vroege uurtjes gedanst werd.

In 1968 valt in deze volkse traditie een duidelijke breuk waar te nemen: de gemeente stelde een feestcomité aan om

het hele gebeuren te organiseren. Ook hier maakte men een onderscheid tussen de kinderen en de volwassenen, er kwamen geldprijzen aan te pas en een heel wedstrijdreglement. 's Avonds besloot men de dag op het Dorpsplein met de uitreiking van de prijzen, met een 'gouden sterrenworp' en met een luchtvuurwerk.

Toch nam de belangstelling stilaan af en werd alles meer beperkt tot het centrum van de gemeente en de plaatselijke groepen. Spontaneïteit kan je blijkbaar niet organiseren en het plezier van de groepen nu, kan zeker niet opwegen tegen dat van de mensen die nog 'Koning legden'!

In Brabant en Limburg komt ook het rondlopen met brandende fakkels voor. Hier is eventueel een zogenaamd heidens gebruik in zwang om de lucht te zuiveren van boze geesten.

Wat nu precies de oorsprong is van het gebruik in Denderhoutem, valt moeilijk uit te maken. Het dorp ligt dicht bij Brabant maar ook dicht bij Aalst. Omdat Denderhoutem echter nooit een carnavalstoet heeft gekend, lijkt het plausibeler aan te nemen dat het gebruik uit Brabant is overgewaaid.

5- De Graaf van Halfvasten

Is nu Sinterklaas de kindervriend bij uitstek, dan was er vroeger een gelijkwaardige figuur die op Halfvasten de kinderen bedacht. Halfvasten wordt op de vierde zondag van de vasten gevierd. In het werk van Paul Van Zummeren, "Uit den grooten volkskalender", vonden wij volgende verklaring voor de kindervriend: "*Kinderen mochten tijdens de vasten niet snoepen. Hielden zij zich daar trouw aan, dan kon er, met halfvasten, wel eens een snoepje af. Die snoepjes*

met halfvasten werden bezorgd door een figuur die werd gecreëerd en die men 'De Graaf van Halfvasten' noemde." Zijn naam werd in het Denderhoutemse dialect omgebogen tot 'de greif'. Op het einde van vorige eeuw werd hij zelfs tot heilige gepromoveerd en werd hij 'Sinte Greef'... een heilige dus, die nooit tot het rijk der levenden heeft behoord.

De kinderen kregen, net als van Sinterklaas, wat snoep of (zelden) wat speelgoed. En eveneens net als bij Sinterklaas kregen de stoute kinderen van de roe. En daarom zong men wel eens:

*"Sinte Greef rijdt langs de baan
met zijn slimme knechten.
Men ziet ze in de huizen gaan
waar stoute kind'ren vechten.
En 't kwaad dat ze zien
't is eender van wien,
dat gaan ze seffens zeggen.
Mijnheer de Greef, koekelo
zal een roe in ied're korf doen leggen."*

In haar licentiaatsverhandeling vermeldt Jacqueline Geerts Denderhoutem bij de gebieden waar de Greef ooit bekend is geweest. Ook in Erembodegem, Welle, Iddergem en het nabijgelegen Ninove was dat het geval. In Outer, Nederhasselt, Aalst, Haaltert en Kerksken is en was van Sinte Greef een onbekende. Op enkele plaatsen in Brabant (o.a. in Roosdaal en Borchtlombeek) bestaat het gebruik nog.

Het gaat hier om een zeer oud feest waarvan de oudst gekende vermelding dateert uit het jaar 1452. Sinds een vijftigtal jaren is het echter aan het uitsterven. Volgens J. Geerts ook is de Greef van Halfvasten in Denderhoutem verdwenen in de jaren tijdens of kort na W.O. II.

De kinderen zetten voor de Greef een klomp waarin ze een raap of een wortel, wat suiker en wat hooi legden. Ze kregen dan wat suikergoed, speculaas of een nuttig geschenk.

(wordt vervolgd)

(naar de thesis van Koen Werelds)

Nvdr: in het artikel 'De Walput' in vorig nummer slopen enkele storende foutjes ,
waarvoor onze verontschuldigenen.

Nieuwe publicatie van de HK

Landboek van Denderhoutem

Einde dit jaar publiceren wij een belangrijke bijdrage tot de plaatselijke geschiedenis van onze deelgemeente Denderhoutem. Bestuurslid Edgard Huylebroeck bewerkte het LAND- of METINGBOEK uit 1699.

In deze studie komen aan bod:

- alle woningen (de zgn. 'behuysde steden')
- alle bedrijven (zij het dan vooral landbouwbedrijven)
- alle bestaande percelen met aanduiding van ligging, grootte, aanpalende, aard en gebruik, eigenaar en/of pachter (namen van toenmalige bewoners klinken ons vertrouwd in de oren, o.a. Baeyens, Beeckman, Buyl, Cobbaut, De Dier, Eeman, Lievens, Muylaert, Rollier, Sonck, Van den Berghe, Van den Steen, Van de Storme, Van der Hoeven, Van Vaerenbergh, Wijnant, e.a.)
- alle gezinshoofden met eigen grondbezit en/of gepacht goed
- toponymische kaart met vermelding van tal van plaatsnamen.

Het boek is A4 formaat, telt 330 blz. en kost 600BEF, exclusief verzendingskosten. Het is te bestellen via het HK-secretariaat (tel. 053/833086) en/of bij de auteur (054/331504) en dit uiterlijk vóór 31 augustus 1998.

Onze waardering gaat naar de auteur, die met dit titanenwerk een zeer belangrijke bijdrage geleverd heeft die door geïnteresseerden in de plaatselijke geschiedenis en vooral door genealogen zeker zal gewaardeerd worden. Dank zij de zeer gewaardeerde hulp van John Scheerlinck, die de lay-out verzorgde, kunnen wij dit werk toevoegen aan de bestaande (reeds belangrijke) bibliografie over ons dorp. Wij kunnen er hen niet genoeg voor danken.

Aanwinsten Documentatiecentrum

- Hr Van der Speeten, Okegem: verzameling doodsprentjes (overledenen Gr-Haaltert)
- Jozef De Roock, Terjoden: toponymische kaart van Haaltert, P.C. Popp, omstr.1880
- André de Walque-de Sadeleer, Brussel: doodsberichten (Haaltert), Geschiedenis der stad Aalst, 3^{de} deel, A.Van der Heyden, Aalst 1945, Gedenkprentje H. Aldegonde
- Lauretta Perdaens, Muisstraat: fotos Mgr. Van Hoeck

Van harte dank.

Mogen wij onze lezers er aan herinneren dat het Documentatiecentrum in Huize Glorieux te Heldergergem geopend is elke 1^{ste} zondag van de maand van 10 tot 12u. Je kan er terecht voor alle informatie i.v.m. heemkunde in het algemeen (o.a. familie-kunde, plaatselijke geschiedenis, enz.)

Help je mee om ons documentatiecentrum te bevoorraden?

Zoek eens in de oude doos en bezorg ons doodsprentjes, doodsberichten, affiches, oude akten, pamfletten, foto's enz. Je bent zeker dat je bezit niet verloren gaat bij gebrek aan interesse, dat alles netjes gerangschikt wordt met blijvende herinnering aan de schenker en dat anderen er misschien dankbaar gebruik zullen van maken voor een eventuele studie en/of eindwerk.

DE FAMILIE BUYSE TE HELDERGEM

De voorname en gefortuneerde familie Buyse woonde in de 18de eeuw in Heldergem op de hoeve 'Ingelsboutvelde' of 'Engelboschvelde' in het landelijke Oom.(1) Zij was verantwoordelijk voor het innen van de pacht van de landbouwers die gronden bezaten van de abdij van Anchin (Fr). De familie leverde drie burgemeesters, Judocus (1715-1718), buitenpoorter van Geraardsbergen in 1712, Gillis (1753) buitenpoorter van Geraardsbergen in 1749 en Pieter Jan was burgemeester in 1788.

Hoe belandde de familie Buyse in Heldergem?

Antonia Schouppe, dochter van Pieter en Catharina Van den Bossche, geboren te Aaigem op 18 oktober 1677 en overleden te Heldergem op 21 juni 1725 huwde te Heldergem op 2 mei 1706 met Jan Van Audenhove. Ze verbleven op 'Ingelsboutvelde' in Oom. Een dochter, Christina, werd geboren op 19 augustus 1707. Hun geluk was van korte duur want Jan Van Audenhove overleed enkele maanden later op 18 december 1707. Het was een onmogelijke taak voor de jonge weduwe het belangrijke hof te runnen. Enkele jaren later huwde ze een tweede maal met Judocus Buyse, die de nieuwe pachter werd op het grote hof. Voor de eerste maal komt de familienaam Buyse voor in de Heldergemse parochieregisters.

Jacobus Buyse was de zoon van Joos (° ? 1643 en + Ressegem 14 april 1716). Hij werd schepen in 1677-81 en burgemeester van 1681-87 van Vlierzele en Bavegem. Het kerkelijk huwelijk werd inge-

zegend te Letterhoutem op 20 juli 1671 met als getuigen Judocus Michiels en Francisca Van der Schueren. Ze woonden op het gehucht Strymeers en kregen 5 kinderen, allen geboren te Vlierzele.

1-Gillis °20 juni 1674

2-Maria °31 januari 1676, huwde met Mathias Coorde, burgemeester van Vlierzele

3-Franciscus °23 september 1678

4-Judocus °5 juli 1680, gehuwd met Antonia Schouppe

5-Judoca °3 januari 1684

De echtgenote van Joos, Catharina Michiels, overleed te Vlierzele op 11 september 1684 en hij huwde een tweede maal met Joanna De Vos op 24 februari 1687. Zij was de dochter van Joos en Josina Petrinckx. Ze kregen 8 kinderen allen geboren te Ressegem.

1-Adriana °1 september 1688, huwde met Roeland d'Huytschaever

2-Joannes °25 augustus 1691

3-Josyne °?, gehuwd met Pieter Haeck

4-Petronella °17 februari 1695

5-Anna Maria °8 maart 1699, gehuwd met Adriaen Coppens, + op het 'Hof ten Hane' 14 maart 1788

6-Catharina °26 december 1701

7-Joannes °3 april 1705 - +28 april 1706

8-Antonia °22 juni 1708 (2)

Het gezin van Judocus Buyse en Antonia Schouppe telde 6 kinderen geboren te

Heldergem.

1-Catharina °19 maart 1710

2-Joanna °20 januari 1712

3-Maria Livina °1 september 1713 en
+ Hillegem 2 september 1784

4-Egidius °3 november 1715 en

+ Heldergem 15 juni 1785

5-Judocus °12 januari 1718 en + Hel-
dergem 6 juli 1738 (begraven in de kerk)

6-Petronella °4 maart 1720

Antonia Schoupe overleed te Helder-
gem op 21 juni 1725. Op 31 juli werd een
inventaris opgemaakt in het sterf-
huis.(3)

Judocus hertrouwde met Christina Ba-
ten, ze kregen nog 6 kinderen. Die zagen
het levenslicht in Heldergem.

1-Maria Livina Philipina °18 december
1731

2-Joannes Guilielmus °24 februari 1733

3-Joannes Baptist °12 januari 1735

4-Livinus Marcus °24 april 1737

5-Joanna Catharina °7 juni 1738

6-Petrus Henricus °17 september 1740

Christina Baten overleed te Heldergem
op 24 oktober 1741.

Op 18 december werd een inventaris
opgemaakt in het sterfhuis.

Judocus overleed te Ressegem op 23 de-
cember 1763 in de woonst van zijn zoon
Joannes Baptist (kind uit zijn tweede
huwelijk).

De tweede generatie Buyse te Heldergem.

Egidius Buyse, zoon van Judocus en An-
tonia Schoupe werd geboren te Helder-
gem op 3 november 1715 en overleed er
op 15 juni 1785. Hij huwde te Smeerebbe
op 5 januari 1743 met Joanna Petronella
Rollier, dochter van Jaspas en Catherina
Haeck (°Idegem 26 april 1724, overle-

den en begraven in de kerk van Helder-
gem op 19 februari 1765).

Dertien kinderen werden in Heldergem
geboren.

1-Judocus °4 mei 1744 (huwde met Pe-
tronella Van Grembergen uit Hofstade)

2-Gaspar °1 september 1745

3-Joanna Catharina °19 september 1747
+14 mei 1768

4-Anna Maria °5 juli 1749

Begijn te Aalst

5-Berlindis Petron. °1 januari 1751

+Erembodegem 27 oktober 1824

Huwde te Heldergem op 28 april 1778

met Petrus Joannes Van Haeltert, mole-
naar te Erondegem.

6-Philippina °30 september 1752

+Heldergem 13 december 1752

7-Joanna Theresia °27 december 1753

Huwde met Henricus Carolus Van Ne-
chel (Smeerebbe)

8-Joanna Victoria °9 januari 1755

Huwde met Louis Van Yper (Velzeke)

9-Petrus Joannes °5 juli 1757

Huwde te Aspelare op 17 augustus 1787
met Maria De Smet

10-Carolina Judoca °5 juli 1759

Huwde te Heldergem op 8 januari 1785
met Leonardus Mannaert (Denderbelle)

11-Petrus Franciscus °18 oktober 1760

+ Heldergem 10 december 1760

12-Constantinus Ludov. °15 juli 1762

+Heldergem 4 september 1762

13-Livina °25 augustus 1763

+ Erembodegem 11 juli 1829

Huwde te Heldergem op 16 september
1788 met Franciscus Egidius De Clerck,
landbouwer te Sint-Antelinks

De tweede zoon, Gaspar was zeer be-
gaafd en kon naar de universiteit te
Leuven. Hij studeerde er rechten. In het
familiearchief vonden wij onderstaande
brief van Gaspar aan zijn vader.

"Leuven 24 Meerte 1771

Beminden vader

*Naer hertelijcke groetenisse wensch ick
door desen eenen salighe paesschen met
veel naervolgende biddende dat gije mij
gelieft op te senden met het eerste 310
guldens voor examen licentie, licentie
ende voorders waer mede dit licentiaet af
te komen met het eerste vaerweg ick be-
doel dat gije gelieft teijdinghe te doen met
den brenger van het geldt ot ue iemant
van de familie sin is van over te komen
op mijn licentie ick en sal niemant ver-
soecken want alles is hier dier principael
als men licentie doet hier mede blijve ick
met verwachtinghe*

*Beminden vader ue onderdanigsten ende
ootmoedighen dienaer ende sone*

Gaspar Buyse

*Ick gaen nu tsmiddaegs eten in het wit
recht over d'halle alwaer ick sal ingeleijt
op mijn licentie"*

De brief werd bezorgd via Mgr Buyl "*in
de Swaen tot Aelst om voorts te bestellen
aen Mr Buyse tot Heldergerm*".

Gaspar Buyse werd na het behalen van
zijn diploma advocaat bij de Raad van
Vlaanderen.

Hij huwde met Catharina De Beer uit
Gent.

Op 29 juli 1768 werd een inventaris
opgemaakt ten sterfhuis van Joanna Pe-
tronella Rollier en op 10 juli 1768 werd
een inventaris opgemaakt ten sterfhuis
van Gillis Buyse.

(wordt vervolgd)

Roger de Troyer

1.-RA Ronse, Familiearchief Buyse

2.-LINDEMANS L., Het geslacht De Vuyst en aan-
verwante familiën in L.v.A.

3.-LIEVENS R., Staten van Goed, Heldergerm.

KANTIN **H**AALTE**R**T

De plannen om in het Warandegebouw
van start te gaan met een kantmuseum
krijgen stilaan vorm.

Langs deze weg wordt nogmaals een
oproep gedaan naar iedereen die in het
bezit is van attributen die met de kantnij-
verheid te maken hebben, (vb. publica-
ties, foto's, boeken, werktuigen, patronen,
kantstukken, enz...) en deze willen ter
beschikking stellen. Zij worden vriende-

lijk gevraagd contact op te nemen met
de gemeenelijke cultuurdienstverant-
woordelijke Lieve Van den Driessche
053/85.86.34.

De gemeente zorgt voor een prima
presentatie en dito verzekering voor al
de stukken die in bruikleen worden ge-
geven. Al de stukken kunnen zowel defi-
nitief als tijdelijk aan het museum ge-
schonken worden.

In ieder geval verwachtten we een
seintje van iedereen die zijn steentje wil
bijdragen tot het samenstellen en aan-
vullen van deze collectie.